

УДК 323(477):303.2-027.543«2014/2019»

**МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ УКРАЇНИ
У ДИНАМІЦІ (2014-2018 РР.)****INTERNATIONAL RATINGS OF UKRAINE
IN DYNAMICS (2014-2018)****Войтенко Ю. М.,**

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри політології, Університет Григорія
Сковороди у Переяславі (Україна, Переяслав),
e-mail: Polistnicht@gmail.com

Voitenko Yu. M.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of
Political, Science Grigory Skovoroda University in
Pereiaslav (Ukraine, Pereiaslav),
e-mail: Polistnicht@gmail.com

У даній статті здійснюється огляд результатів дослідження України через показники основних міжнародних індексів в динаміці за останні п'ять років. Беруться до уваги такі головні міжнародні маркери: індекси основних свобод, економічні показники, соціальні показники, а також корупція та безпека.

Ключові слова: індекси, рейтинги, імідж, індикатори, свободи, інститут, місце, бали, лідери, економіка, позиції, організація.

This article reviews the results of the Ukrainian study through the indicators of the main international indexes in the dynamics over the past five years. The following main international markers are taken into account: indices of fundamental freedoms, economic indicators, social indicators, as well as corruption and security.

Keywords: indices, ratings, image, indicators, freedom, institute, place, points, leaders, economics, positions, organization.

Міжнародні індекси є важливим чинником формування іміджу країни у світі, а також вагомим індикатором для наших міжнародних партнерів та потенційних інвесторів. Ці індекси вимірюються для того, щоб було краще зрозуміти особливості тієї чи іншої країни, а також показати динаміку її розвитку у порівнянні з попередніми роками. За допомогою міжнародних індексів ми можемо бачити прогрес/регрес тієї чи іншої країни по кожній сфері і співставляти його з іншими країнами, а також враховувати те, що нам потрібно змінити, щоб покращити свої показники у порівнянні з попередніми роками та відносно інших країн.

Існує велика кількість міжнародних показників, які відображають позиції однієї країни порівняно з іншими країнами, адже неможливо виміряти позиції країни лише за одним чи декількома маркерами. Тому для більш детального зрізу країни використовується декілька десятків міжнародних індексів у всіх галузях діяльності держави та громадянського суспільства.

Метою статті є визначення місця України у світі через призму головних світових індексів, а також простежити показники їх динаміки по відношенню до попередніх років.

Міжнародні індекси умовно можна розділити на кілька ключових сфер: свободи (загальні, політичні, преси тощо), економіка, корупція, людський капітал, безпека.

Головними показниками стану економіки є: *Індекс економічної свободи* (Index of Economic Freedom), *Індекс процвітання* (The legatum prosperity index), *Індекс легкості ведення бізнесу* (Easy of Doing business), *Індекс конкурентоспроможності* (The Global Competitiveness Index), *Рейтинг відкритості державних даних*, *Міжнародний рейтинг бюджетної прозорості* та *Рейтинг податкового навантаження*.

Одним з вагомих економічних показників є *Індекс економічної свободи* (Index of Economic Freedom). Економічна свобода – це основне право кожного людини контролювати власну працю та майно. В економічно вільному суспільстві люди можуть працювати, виробляти, споживати та інвестувати будь-яким способом. У економічно вільних суспільствах уряди дозволяють праці, капіталу та товару вільно пересуватися, а також утримуватися від примусу або обмеження свободи на вищому рівні, необхідному для захисту та підтримки самої свободи [13]. Цей рейтинг здійснює Heritage Foundation. Фонд вимірює економічну свободу, котра заснована на 12 кількісних та якісних факторах, згрупованих у чотири широкі категорії економічної свободи: верховенство права (право власності, цілісність уряду, ефективність судів); розмір уряду (державні витрати, податкове навантаження, фіскальне здоров'я); регуляторна ефективність (свобода бізнесу, свобода праці, грошова свобода); відкриті ринки (свобода торгівлі, інвестиційна свобода, фінансова свобода) [13]. Кожна з дванадцяти економічних свобод, що входить до цих категорій, класифікується за шкалою від 0 до 100. Загальний бал країни вираховується шляхом усереднення цих дванадцяти економічних свобод, з однаковим значенням для кожного [13].

Так, згідно *Індексу економічної свободи* Україна займала: у 2014 р. – 155 місце, у 2015 р. – 162, у 2016 – 166 [11]. У 2017 р. – 166 місце (з 180 країн) [11]. Причиною такого низького показника України, як зазначає професор Університету у Пітсбурзі Тимофій Милованов, є: *«Революція гідності, війна на Сході та перерозподіл прав власності через ці події, негативно вплинули на рівень захисту прав власності, який впливає на Index of Economic Freedom.»* [11]. У 2018 році Україна за цим показником стала на 150 місце і її оцінили в 51,9 балів зі 100 можливих. При цьому вказано, що Україна покращила його на 3,8 бала. [1]. У 2019 році Україна за цим економічним показником посіла 147 місце зі 180 країн та отримала 52,3 бали [13]. Сам же Фонд, описуючи головні причини такого стану речей в Україні, зазначає: *«У 2018 році економіка вийшла із сильного спаду, який розпочався у 2013 році. Позитивно розвиваючись для доброчесності уряду, нова влада вже закінчила імунітет від кримінального переслідування, яким користувалися депутати парламенту. Ще одна позиція скасувати діючий мораторій на продаж сільськогосподарських земель, який, за оцінками Світового банку, збільшить річний ВВП приблизно на 1,5 процентних пункти»* [13].

Одним з вагомих міжнародних індексів є *Рейтинг процвітання* (The legatum prosperity index).

Цей рейтинг визначається британським аналітичним центром - Legatum Institute. До списку рейтингу входять вісім категорій: економіка, освіта, охорона здоров'я, особиста свобода, безпека, можливості підприємництва, управління і соціальний капітал. Україна у рейтингу процвітання займала: 2014 р. – 94 місце, 2015 р. – 94, 2016 – 104, 2017 – 103 місце з 149 країн [18]. Нажаль по цьому рейтингу Україна протягом 4 років погіршила свої показники майже вдвічі (з 64 місця у 2014 р. до 112 місця у 2017 р.). Очевидно, що на це впливає ситуація з конфліктом на сході країни, та запровадження змін у соціально-економічній сфері, деякі ще не вступили у чинність, а інші ще не дали бажаний результат. Але у 2018 році за цим рейтингом Україна почала покращувати свої позиції, зайнявши 99 сходинку [18]. 2019 року Україна суттєво покращила своє положення у цьому індексі зайнявши 96 сходинку з 167 країн [18].

Відомим всьому бізнесовому колу *Індекс легкості ведення бізнесу* (Easy of Doing business) котрий моніторить *Світовий банк* (The world bank). За його методологією, економіка оцінюється з позицій легкості ведення бізнесу. Висока легкість ведення бізнесу означає, що регуляторне середовище більш сприятливе для запуску та роботи місцевого бізнесу. Рейтинги визначаються шляхом сортування сумарної балів до граничних оцінок по 10 темам, такими як: реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до енергомережі, реєстрація власності, отримання кредитів, захист міноритарних інвесторів, податкове навантаження, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів, вирішення неплатоспроможності [19].

Згідно зведеного показника, Україна у 2014 р. займала 96 місце, у 2015 р. – 83, у 2016 р. – 80 місце, у 2017 р. – 76 місце. За 2018 р. Україна піднялася на 5 сходинку і займає – 71 місце з 190 країн рейтингу [19]. Така позитивна динаміка є своєрідним сигналом для міжнародним інвесторів щодо того, що Україна прямує у потрібному напрямку щодо своєї інвестиційної привабливості і уряд протягом останніх 4 років сприяє такій «легкості ведення бізнесу» в нашій країні. У 2019 році Україна піднялася ще на 7 сходинку у цьому рейтингу і зайняла 64 місце [19].

Ще одним з економічних показників є *Індекс конкурентоспроможності* (The Global Competitiveness Index) котрий розміщує на своїй офіційній сторінці *Всесвітній економічний форум* (The World Economic Forum). Існує 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал [16]. Україна за цим показником посідала: у 2014 р. – 76 місце, у 2015 р. – 79, у 2016 р. – 85, у 2017 р. – 81 місце з 137 країн [16]. У

2018 році Україна отримала 83 місце, а у 2019 році – 85 місце з 141 країни моніторингу [16].

Як вважає головний економіст Dragon Capital Олена Білан: «Індекс конкурентоспроможності, Індекс економічних свобод чи Індекс процвітання, є системними й охоплюють багато напрямів та складових, що не завжди прямо пов'язані з економікою чи неспроможні на швидкі зміни (наприклад, інфраструктура). Вони також враховують фактори, які не залежать від керівництва країни (збройні конфлікти, природні ресурси) і базуються на досить довгому переліку історичних даних (3-5 років). Проте, враховуючи низькі стартові позиції, Україна могла б піднятися вище і в системних рейтингах. Якщо досліджувати окремі компоненти, то найнижчі оцінки країна отримує в галузях, пов'язаних з якістю управління (governance). Це і захист прав власності, і рівень корупції, і ефективність судової системи. У цьому випадку зовнішні фактори не відіграють ролі, бо все залежить від політичної волі гілок влади. Результатом буде не лише поліпшення позиції в рейтингах (що приємно, але не повинно бути основною метою), але й надходження капіталу від іноземних інвесторів, для яких слабкий захист прав власності лишається основною перешкодою, приріст банківського кредитування, розвиток національного бізнесу і, як наслідок, ріст економіки та добробуту громадян» [11].

Щодо *Рейтингу відкритості державних даних*, то до 2015 року України в ньому не було взагалі. Так, Україна у 2015 р. отримала 54 місце зі 134 країн світу. Зазначалося, що в Україні на той час було всього 34% відкритих даних, за оцінками міжнародної неурядової організації Open Knowledge [11]. У 2016 році Україна значно покращила свої позиції і зайняла 24 місце з 94 країн моніторингу. У 2017 року Україна за цим показником зайняла 31 місце з 94 країн [14]. За останні два роки позиції України за цим показником не зазнали змін.

Чи не найважливішим для бізнесу є показник *Рейтингу податкового навантаження*. Цей показник визначає вплив держави на бізнес з позиції фіскальної політики. Україна по цьому рейтингу показує якісно позитивну динаміку за останній рік моніторингу, здійснивши своєрідний «стрибок» з 107 місця (2015 р.) на 84 – 2016 р. За останніми даними, Україна за цим показником знаходиться вже аж на 54 місці [9].

Вагомим показником для міжнародних інвесторів є *Індекс сприйняття корупції* в країні. Цей індекс базується на незалежних опитуваннях, у яких беруть участь міжнародні фінансові та правозахисні експерти, у тому числі Світового банку (The world bank), Дім свободи (Freedom House), Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) тощо. Індекс є оцінкою від 0 (дуже високий рівень корупції) до 100 (український низький рівень корупції) [4]. Моніторинг країн щодо цього показника здійснює міжнародна організація Transparency International.

Так, щодо показника корупції, Україна у 2014 році зайняла 142 місце зі 175 позицій. У 2015 році

Україна додатково отримала лише один бал (з 26 до 27 з 100 балів) і посіла 130 місце з 168 можливих [5]. У 2016 р. Україна отримала ще два бали (разом становить 29 балів) і здобула 131 місце зі 176 країн рейтингу [6]. У 2017 році за цим показником України опинилася на 130 сходинці рейтингу з 180 країн моніторингу, отримавши 30 балів з 100 можливих [7].

У 2018 році Україна ще більше покращила свої показники з цього індексу. Так, отримавши 32 бали з 100 можливих, ми опинилися на 120 сходинці рейтингу з 180 країн моніторингу (піднявшись на 10 сходинку вище у порівнянні з минулим роком) [8]. У 2019 році Україна дещо погіршила свої показники з минулим роком посівши 126 місце та отримавши 30 балів [4].

Як зазначається на сайті Трансперенсі Інтернешнл Україна: «Ріст показників України відбувся, зокрема, завдяки оцінці ситуації з боку бізнесу. Про це свідчить аналіз досліджень, на основі яких розраховували Індекс. Позитивний вплив справило запровадження процедури автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфер роботи систем ProZorro і ProZorro. Продажі та діяльність інституту бізнес-омбудсмена» [8].

Одним з вагомих показників є рейтинги свобод: Свобода у світі, Індекс свободи преси, Індекс Гендерної рівності та Індекс демократії.

У загальному *Індексі Freedom in the world* («Свобода в світі»), який робить Freedom House, Україна фігурує як «частково вільна» країна поміж «вільною» Європою та «не вільною» Росією [12]. Цей рейтинг враховує рівень політичних та громадянських свобод, і фіксує позитивну динаміку України після революції 2014 р.

Індекс Свободи преси (World Press Freedom Index) аналізує рівень свободи журналістів, медіа та інтернет-користувачів серед 180 країн світу. Серед критеріїв індексу – плюралізм медіа, незалежність від політики та бізнесу, законодавство, прозорість, інфраструктура та рівень насильства над журналістами. Здійснює дослідження організація *Репортери без кордонів* (Reporters without borders). Так, Україна у 2015-му році втратила дві позиції порівняно із 2014-м, і опинилася на 129 місці [11]. У 2016 р. Україна зайняла 107 місце, у 2017 р. – 102 місце, у 2018 – 101 місце, а у 2019 р. – 102 місце [20].

Щодо України, то на офіційному на сайті цієї організації зазначається: «З початку революції 2014 року українська влада прийняла низку реформ, включаючи прозорість володіння правами масової інформації та доступ до державної інформації, але для того, щоб позбавити олігархів міцного руху до засобів масової інформації та захоувати незалежність від редакції, потрібно ще більше. Інформаційна війна з Росією все ще викликає занепокоєння. У 2016 році влада знову виявилася безсилою захищати ЗМІ від таких нападів, як вбивство журналіста Павла Шеремета, публікація персональних даних тисяч журналістів, звинувачених у «зраді», та підпал під атаку на штаб-квартиру «Інтер». У незаконних сепаратистських районах

на сході до сих пір немає критичних журналістів або іноземних спостерігачів» [20].

У світовому *Індексі Гендерної рівності* (The Global Gender Gap Index), котрий відображає на своїй сторінці *Всесвітній економічний форум* (The World Economic Forum), існує незначна динаміка. Так, згідно цього показника, Україна у 2014 р. отримала – 56 місце, 2015 – 67, 2016 – 69 з 144 країн рейтингу. У 2017 році Україна за цим показником отримала 61 місце [17]. У 2018 році Україна за цим показником посіла 65 місце, а у 2019 – 59 місце [17].

Згідно міжнародного *Індексу демократії*, за яким оцінюється рівень розвитку демократії, Україна у 2014 займала 92 місце з 180 країн, 2015 р. – 88 місце, а у 2016 р. – 86 (з 167 країн) [11]. У 2017 та 2018 рр. Україна посідала 84 сходинку цього рейтингу. У 2019 році Україна за цим показником опинилася на 78 місці.

З приводу цього рейтингу: професор кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА Михайло Мінаков написав: «Індекс демократії визначає ступінь контролю влади народом. Наша позиція в ньому після 2014 року залишається вкрай низькою. Наразі в абсолютному значенні ми маємо 5,4, хоча навіть у рік авторитарної консолідації Януковича (після виборів 2012 року) ми мали 5,9. А у 2006 році, піковому для української демократії, – 6,94. Причиною такої незадовільної позиції є те, що значна частина населення не має своїх представників у парламенті та політичних партіях. Чинна ідеологічна монополізація також звужує свободи» [11].

Так, відоме видання The Economist дало таку оцінку ситуації в Україні: «На тлі революції та війни реальний ВВП України в 2014-15 роках скоротився на 15,9%. Він почав відновлюватися в 2016 році і продовжував це робити в 2017 році, підштовхнувши інвестиції, що фінансуються всередині країни. У 2018 році зростання залишатиметься незначним за рахунок приватного споживання. Реалізація реформ, запланованих у програмі МВФ, є дуже повільною, затримуючи витрати на подальші трансфери та поглиблюючи фрустрацію Фонду. Конфлікт у Східній Україні кипить, і ми не очікуємо його врегулювання в 2018-22» [15].

Одним з суттєвих міжнародних соціальних показників є *Індекс людського розвитку*, котрий моніторить ООН. Так, згідно цього індексу, Україна посідала 83 місце з 187 країн у 2014 році. У 2015 р. покращила цей показник на 2 позиції і отримала – 81 місце, а у 2016 р. спустилася на 84 місце з 188 країн [2]. У 2017 та 2018 та 2019 роках Україна залишилася на рівних позиціях, зайнявши 88 місце з 189 країн моніторингу [2].

Згідно *Індексу соціального прогресу*, Україна посіла у 2014 році та 2015 роках – 62 місце, у 2016 – 63, у 2017 та 2018 – 64 місце з 133 учасників рейтингу. У 2019 році Україна опинилася на 80 місці рейтингу [3]. Індекс соціального прогресу є сукупним індексом соціальних та екологічних показників, які відображають три аспекти соціального прогресу: основні потреби людини, основи добробуту

та можливості. Індекс соціального прогресу включає дані з 128 країн на 50 показників [3].

Згідно *Світового показника миру*, котрий аналізує Інститут економіки та миру (*The Institute for Economics and Peace*), Україна у 2014 р. знаходилась на 141 місці, 2015 р. - 150 місці, 2016 р. – 156, 2017 – 154, 2018 – 152, 2019 – 150 місце з 163 країн [10]. Цей показник показує свою негативну динаміку в Україні у зв'язку з військовими діями на сході країни та як наслідок – демографічні втрати, велика кількість внутрішньо переміщених осіб (близько 2 млн. чол.) та значні економічний спад.

Таким чином, ми можемо побачити що ряд економічних показників за останні роки показують дещо позитивну динаміку змін. Зокрема, ми спостерігаємо позитивні зміни за такими економічними показниками, як: *Індекс економічної свободи*, котрий за останні 5 років зріс на 8 пунктів (з 155 до 147 місця) серед 180 країн; *Індекс легкості ведення бізнесу*, котрий за цей час зріс аж на 32 пункти (з 96 до 64) з 190 країн; *Рейтинг податкового навантаження* показує якісно позитивну динаміку за останні 5 років його моніторингу, здійснивши стрибок аж на 43 позиції: з 108 місця у 2014 р. на 65 – 2018 р.

Проте, деякі економічні показники погіршились. Зокрема, це стосується *Індексу конкурентоспроможності*, котрий за цей час впав на 11 пунктів (з 76 до 85 місця) з 137 країн моніторингу. Також, знизився в Україні за цей час Індекс процвітання, згідно якого ми за останні 5 років втратили 2 сходинки в рейтингу (з 94 до 96 місця).

Індекс сприйняття корупції в країні має слабку динаміку по своєму росту. Україна отримала два додаткові бали через функціонування антикорупційних інститутів (НАБУ, САП, НАЗК), хоча ці органи не показала суттєвих результатів у боротьбі з корупцією. Тому, за останній рік моніторингу Україна посіла 126 сходинку отримавши 30 балів.

Далеко не останні позиції займає Україна за показником моніторингу соціальної сфери. Так, досить стабільним протягом останніх років є Індекс людського розвитку, за яким наша країна вже третій рік поспіль знаходиться на 88 місці з 189 країн. Також відносно сталим є Індекс соціального прогресу, за яким Україна лише за рік опустилась з 64 місця до 80 з 133 країн.

Всі ці індекси і рейтинги свідчать про те, що Україна по більшості з цих показників знаходиться у середині списків серед всіх країн моніторингу, що, безумовно, не достатньо позитивно впливає на міжнародний імідж України як конкурентоздатної та інвестиційно привабливої країни у глобальному та регіональному економічному просторі. Очевидно, що для цього є як об'єктивні причини (конфлікт на сході, велика міграція всередині країни та еміграція за її межі тощо), так і суб'єктивні (небажання значної частини політичної еліти, котра пов'язана з великим бізнесом, здійснювати реформи та ефективно боротися з корупцією та виведенням коштів за кордон – в т.зв. офшори тощо). Варто також зазначити, що ці рейтинги є як показником всієї країни, а також ефективності функціонування влади у цій країні.

Список використаних джерел

1. Індекс економічної свободи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1713019-indeks-ekonomichnoyi-svobodi-ukrayina-opinilasya-mizh-kamerunom-i-syerra-leone>
2. Індекс людського розвитку (ІПІ). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>
3. Індекс соціального прогресу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socialprogressindex.com>
4. Індекс сприйняття корупції. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi>
5. Індекс сприйняття корупції 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/news/official/5741.html>
6. Індекс сприйняття корупції 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/>
7. Індекс сприйняття корупції 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/>
8. Індекс сприйняття корупції 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprinyattya-koruptsiyi-2018/>
9. Рейтинг податкового навантаження. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2019/overall-ranking-and-data-tables.html>
10. Світовий показник миру. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Peace-Index-Report-2015_0.pdf
11. Світові рейтинги України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/>
12. Freedom in the world. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world>
13. Index of Economic Freedom. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.heritage.org/index/about>
14. Open Knowledge – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.okfn.org/place/>
15. The Economist. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://country.eiu.com/ukraine>
16. The Global Competitiveness Index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/report-highlights/>
17. The Global Gender Gap Index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap>
18. The legatum prosperity index – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prosperity.com/rankings>
19. The world bank. Doing business. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
20. World Press Freedom Index. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rsf.org/fr/ukraine>